

OTDK-DOLGOZAT

Németh Nóra

MA

2013

**A KELETI BŐVÍTÉS HATÁSA AZ EURÓPAI UNIÓN BELÜLI
NÉPESSÉGMOZGÁSRA**

**THE EFFECT OF THE EASTERN ENLARGEMENT OF THE
MIGRATION IN THE EUROPEAN UNION**

NÉMETH NÓRA

Kézirat leadása:

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	1
Előszó	8
2. Elméleti háttér bemutatása.....	9
2.1. Fogalmi magyarázatok.....	9
2.2. Munkaerő mobilitás, migráció – dióhéjban	12
3. A migrációs kihívás kettős perspektívája – A migráció előnyei és hátrányai a küldő és a fogadó országok szempontjából.....	14
3.1. A migrációt meghatározó társadalmi és munkaerő piaci tényezők	15
3.2. A közép- és kelet-európai országokra gyakorolt hatások	20
4. A kelet- és közép-európai országok gazdasági helyzete a keleti bővítést követően	22
4.1. A keleti bővítés hatásai az integrációs szervezetre	24
4.2. Németország különleges szerepe	26
5. A migrációs potenciál vizsgálata	30
5.1. A migrációs potenciál mérése	32
5.2. A Harris-Todaro, és a Barro és Sala-i-Martin modell	35
5.2.1. A Barro és Sala-i-Martin modell	36
5.3. Migrációs potenciál kritikája	40
6. Következtetések, és a migrációs potenciál növelésére tett javaslatok	41
7. Összegzés.....	44

TÁBLÁZAT- ÉS ÁBRAJEGYZÉK

1.táblázat: Migráció a Visegrádi országokból Nagy-Britanniába (2004-2008).....	37
2. táblázat: Egy főre eső GDP vásárló erő paritáson számítva GDP (PPP).....	38
3. táblázat: A Visegrádi országok migrációs becslése összevetve a tényleges hajlandósággal.....	40
1.ábra: A migrációt meghatározó tényezők.....	10
2. ábra: A 15-54 év közti migráció az eu-8 tagállamából (2010.).....	27
3. ábra: A vállalatok száma a 2004-ben csatlakozó országok közül (kereskedelem, kisipar).....	28
4. ábra: Migrációs szándék.....	33
5. ábra: 2005-ben a legtöbb migránsot kibocsátó ország az OECD tagállamok közül (1000 fő).....	34
6. ábra: A migránsok adott ország lakosaihoz viszonyított aránya.....	35

1.BEVEZETÉS

„A nemzetközi migráció olyan realitás, amely mindaddig fennáll majd, amíg a világ különböző térségei között jóléti és fejlettségi szakadékok tátonganak.”¹

Az európai migráció egyidős a kontinens történetével. Nélküle nem mehet végbe társadalmi fejlődés, a képzett munkaerő továbbá a versenyképesség alapjául szolgál. A népességmozgás azonban rengeteg kihívást hordoz magában, mert manapság jelentős demográfiai és munkaerő piaci kihívásokkal kénytelen szembenézni az Európai Unió. Elsősorban a fejlett országok népességcsökkenése a probléma, és ezzel párhuzamosan megfigyelhetjük a fejlődő országok túlnépesedését is.

Habár az Európai Unió nem rendelkezik egységes bevándorlás politikával, a személyek szabad mozgása jelentős részét képi az integrációs folyamatnak, ezért is kiemelkedően fontos a téma vizsgálata. Fontos megállapítanunk azt a tényt, hogy az Európai Unió 50 éves történetében a szabad mozgás az integrációs szervezet által nyújtott legkézzelfoghatóbb eredmény.² A migráció kérdésköre mindig rendkívül aktuális, ugyanakkor folyamatos változás jellemzi. A keleti bővítés mérföldkő volt az Európai Unió életében, ami természetesen nem kerülte el a migrációra gyakorolt hatásokat sem. Kelet- és Közép-Európa országainak helyzete, - beleértve hazánkat, Magyarországot is- gyökeres változásokon ment keresztül az utóbbi években.

Jelen dolgozatban az Európai Unió 2004. és 2007. évi bővítése során felvett kelet-és közép-európai országokkal foglalkozom a migráció szempontjából. A témaválasztás elsődleges oka, hogy a korábbi TDK munkámban és szakdolgozatomban egyaránt a nemzetközi migrációt vizsgáltam az Európai Unióban. Akkor a téma sokrétű bemutatására törekedtem, és az egységes bevándorlás politika hiányának kérdéskörét vizsgáltam. A dolgozat elkészítésének módszere irodalomkutatás, reálfolyamatok elemzése. A tanulmány célja a közép- és kelet-európai országok migrációs helyzetének

¹ Európai bevándorlási és menekültügyi paktum, Feljegyzés az Európai Tanács részére, Brüsszel, 2008. október 16.

² Financial Times 2010. szeptember 29-i szám
[2.oldal]

bemutatása, amely a munkavállaló migránsokra koncentrálódik, vizsgálatom tárgyát képezi továbbá a migrációs potenciál is. A térség országai évtizedeken keresztül a szovjet befolyási zónába tartoztak nagy várakozással tekintettek az Európai Unióba való belépés nyomán várható gazdasági prosperitásra. A várt fellendülés sok országban mégis elmaradt. A gazdasági lemaradás miatt ezek az országok kevésbé tudtak és a mai napig is korlátozottan kapcsolódnak az Európai Unió vérkeringésébe. A migráció lehetőséget teremt az országok állampolgárainak fejlődéséhez, és hosszú távon gazdasági fellendülést is magában hordoz. Nem szabad azonban megfeledkeznünk az országok humántőke veszteségéről sem, ami nagyon jellemző a migrációs trendekre. Mindezt szem előtt tartva megállapíthatjuk, hogy az európai uniós átlagot, és a fejletlenebb kelet- és közép-európai országokat tekintve, csekély mértékű migrációs hajlandóság jellemző. Az előbb említettek alapján jogosan tehetjük fel az alábbi kérdéseket is: Reális „veszély” fenyegeti-e Nyugat-Európát a kelet- és közép-európai országok migránsai miatt? Milyen szerepet játszik Németország, az Európai Unió legnagyobb tagállama a kelet- és közép-európai országok életében? A szabad munkavállalással, mint lehetőséggel milyen szinten élnek az Európai Unió állampolgárai? Mi a térség mobilitás hiányának oka? A bővítés hatására hogyan változott a migrációs hajlandóság a térségben? A migrációs potenciál felmérésére készített modellek megfelelnek a ténylegesen mért migrációs adatokkal?

Az elmúlt évtizedekben a nemzetközi migrációt tanulmányozók viszonylag gazdag szakirodalmat alkottak magyar nyelven. Szeretném kiemelni az Európai Tükör, Belügyi Szemle, Magyar Tudomány ez irányú publikációit, illetve a két kiemelkedő magyar személyiséget: Cseresznyés Ferencet és Póczik Szilvesztert, akik többek közt e témában végeztek kutatásokat. A migrációs potenciál kapcsán nem lehet megkerülni Hárs Ágnes és Sik Endre tanulmányait sem, akik nagyban hozzájárultak a migráció magyar szakirodalmának növekedéséhez. A nemzetközi szakirodalmat tekintve kiemelném a migrációs modellekkel foglalkozó elméletek legfontosabb szerzőit: Harris, Todaro, Becker, Hicks, Martin Kahanec, Klaus F. Zimmermann, Blanchflower, Zaiceva, Straubhaar stb.

Végül szeretném röviden összefoglalni dolgozatom felépítését: a tanulmány első fejezete általános fogalmi magyarázatokat tartalmaz, és a migrációs modelleket mutatja be. A definíciós kérdések tisztázása után a migráció előnyeit és hátrányait vizsgálom a küldő és a fogadó országok gazdasági, és társadalmi szempontjai alapján. Ezt követően a közép, és kelet-európai országok migrációs helyzetére térek rá, ahol Németországot, mint a térség

elsőszámú fogadó országát elemzem részletesen. A migrációs potenciál elemzésével folytatom munkámat, amely fogalom a dolgozat kulcsszavának tekinthető. A fejezetben bemutatok két modellt, ahol Barro és Sala-i Martin elméletét elemzem részletesebben. Az utolsó fejezetben következtetéseket vonok le, valamint javaslatokat adok a migrációs potenciál növelésére. Diplomamunkám végül következtető eszmefuttatással zárul.

ELŐSZÓ

A szabad mozgás a Római Szerződés, az Egységes Európai Okmány és a Schengeni Egyezmény óta az Európai Unió egyik legnagyobb eredménye. Ennek ellenére elmondhatjuk, hogy míg az áru, a tőke, és a szolgáltatások áramlása terén hamar ért el pozitív eredményeket az európai integrációs szervezet, ez a munkaerő szabad áramlása szempontjából hosszabb és nehezebb feladat volt, és még mind a mai napig komoly problémákat okoz. A Maastricht-i Szerződés alapjoggá tette az Európai Unióban a mozgásszabadságot, ennek alapján a munkavállalónak alapvető joga a munkakeresés és munkavállalás egy másik tagállamban a fogadó ország állampolgáira vonatkozó szabályozásnak megfelelően. (Horváth, 2007) Amit azonban az Amerikai Egyesült Államok meg tudott valósítani a szabad mozgás területén, az Európai Unió számára komoly gondot jelent, elsősorban a kulturális, nyelvi, és a tagállami vélemények különbözősége miatt.

A vasfüggöny leomlása és a határok megnyílása, majd a fokozatosan elért újabb bővítés a migráció újabb megvalósulási formáinak megvalósulását tette lehetővé. A legális vándorlás csatornáit kibővültek, ami egyes kelet-és közép-európai országból számottevő migrációt, és korábban nem tapasztalt bevándorlási hullámot váltott ki. A 2004/2007-es csatlakozásokat megelőzően számos kutatás foglalkozott a várható migrációs potenciállal. A várt értékek sok esetben elmaradtak, mégis megállapíthatjuk, hogy a legutóbbi bővítések pozitív hozadéka a munkaerő mobilitásának növekedése. Fontos megállapítani, hogy nem kell meglepődnünk azon a tényen, hogy a migrációs potenciál alacsony a térségben. Egyrészt Nyugat-Európával, és az Amerikai Egyesült Államokkal összehasonlítva a térséget túlnyomó részt alacsony migrációs hajlandósággal bíró országok jellemzik, és alapvetően alacsony a hajlandóság az integrációs szervezeten belül is. A kutatások kimutatták, hogy a bővítést követően elsősorban a képzettebb és fiatal munkaerő áramolt Nyugat-Európa felé. Mivel a migrációval kapcsolatos tanulmányok rávilágítottak, hogy inkább pozitív hatása van a migrációnak, mint negatív, és mivel az Európai Unió lakosainak 60%-a szerint a szabad mobilitásnak pozitív hatásai vannak az integrációs szervezetre, ezért a fiatal generáció által lehetséges a migrációs potenciál növelése...

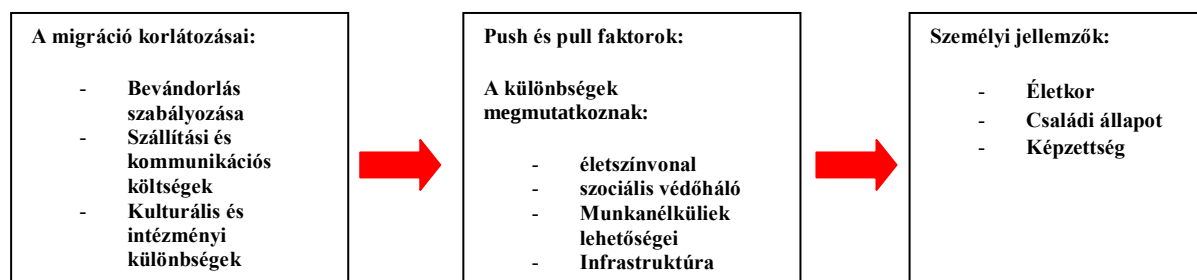
2. ELMÉLETI HÁTTÉR BEMUTATÁSA

Az alábbi fejezet célja egyrészt a migrációval kapcsolatos fogalmak rövid magyarázata és összegzése, valamint a migrációs potenciállal foglalkozó modellek rövid áttekintése, illetve magyarázatuk.

2.1. FOGALMI MAGYARÁZATOK

A napjainkra tömegessé vált népességmozgásokkal kapcsolatban indokoltan tehető fel az a kérdés, hogy mit is értünk pontosan migráción, és mennyire vagyunk tisztában a migrációt kiváltó tényezőkkel mind országos, mind nemzetközi kitekintésben egyaránt. Fontos megállapítanunk, hogy milyen típusai és értékelési módjai vannak a vándorlásnak, valamint a migráció legfontosabb csoportjait is el kell különítenünk az Európai Unió tagállamaiban.

A migráció latin szó, amelynek megfelelője a vándorlás fogalma. Ezt a kifejezést több tudományág valamiféle mozgás leírására használja fel. Fontos megállapítani, hogy a migráció minden esetben, szoros kapcsolatban van a befogadó és kibocsátó államok társadalmi, politikai és gazdasági helyzetével, népességének lelki állapotával, a létfenntartáshoz elengedhetetlen javak szűkösségével, vagy bőségével, valamint az adott társadalom polgárainak elégedettségével, illetve elégedetlenségével. *Migrációnak nevezik azt a folyamatot, amelynek során egyes személyek vagy csoportok úgy váltanak lakóközösséget, illetve társadalmat, hogy az a váltás időleghosszától tartóssá, huzamossá válik.* (Cseresnyés, 2005, p. 21.) A népességmozgás tipikus esete az évszázadok óta szinte észrevétlenül folyó munkaerő-migráció, amellyel ez a dolgozat foglalkozik. A munkavállalási szándék mellett természetesen sok egyéb körülmény is növeli, illetve növelheti a migrációs potenciált. Ugyancsak évszázados, ha éppen nem évezredes múltra tekint vissza a vallási, etnikai és politikai okokból üldözött személyek migrációja. Az utóbbi időben mind gyakrabban keverednek egymással a migrációs motivációkban a gazdasági és politikai jellegű tényezők. Ennek ellenére a politikai és a jogi megkülönböztetés mellett a vándorlásszociológiában is használatos a két alapesetet elkülönítő fogalomhasználat. A „push”-faktorok a taszító erőket, a „pull”-faktor a vonzó tényezőket foglalják össze. (Cseresnyés, 2005)

1.ábra: A migrációt meghatározó tényezők

Forrás: Jana Bruder: East-West Migration in Europe, 2004 – 2015 Conclusions from Southern Enlargement 6.oldal

A gyakran túl általánosnak tartott migrációs fogalom konkretizálására és differenciálására több tipológia született.

- a) *Térbeli szempontból* megkülönböztetnek belső (intern) vándorlást, valamint nemzetközi (extern) vándorlást. A belső migráció egy adott országon belüli népességmozgást (pl. falvakból városokba irányuló, vagy régiók közötti vándorlások) jelenti, amelyet csak Magyarország kapcsán vizsgálok. Nemzetközi migráció esetén több állam érintett a migrációban, azaz van egy „küldő” vagy „kibocsátó” állam, és egy „fogadó” állam. Jelen esetben a közép-és kelet-európai országokat vizsgálom.
- b) *Időtartam szempontjából* megkülönböztetnek korlátozott, vagy időszakos vándorlást (ilyen pl. a szezonmunka) és tartós vagy folyamatos vándorlást. Ez utóbbihoz sorolják természetesen a ki-, illetve a bevándorlást és a letelepülést is.
- c) *Az egyéni migrációs döntés* kiváltó okaira vonatkozóan megkülönböztetnek önkéntes vándorlást (mint amilyen például a munkaerő-migráció, tanulás céljából történő vándorlás, például az ERASMUS ösztöndíj program) és kényszermigrációt (menekültek). Az utóbbi csoportba elsősorban az eltérő háttérű üldözés és a negatív diszkrimináció tartozik. Kényszermigráció abban az esetben áll fenn, ha a mozgást kiváltó döntés háttérében háború, politikai, vallási, nemzetiségi, nyelvi stb. szempontú üldözés, illetve természeti katasztrófa áll. (Lukács-Király, 2001) Egyes esetekben nehéz e szempontrendszer szerint osztályozni a

népességmozgásokat, mert magának a migránsnak távozás melletti döntésében is keveredik egymással a saját elhatározás és a külső kényszer. (Cseresnyés, 2005) A vándorlók motívumai ugyanakkor politikai-morális értékelések tárgyai is: ha az üldözés, az egzisztenciakárosodás ténye nem „elégge” nyilvánvaló, akkor a befogadó társadalom közvéleménye azonnal a menekültstátussal járó kedvezmények megkérdőjelezése felé hajlik.

- d) *Terjedelem szempontjából* megkülönböztetnek egyes vagy egyéni vándorlást, valamint csoportos vagy kollektív migrációt. Az utóbbi esetben lehet szó tömegvándorlásról is. Jellemző, hogy egy idő után a család is követi az elvándorló személyt, az Európai Unió kedvező feltételeket teremt a családegyesítés elősegítésére. A választóvonalak azonban ebben a vándorlási típusban is képlékenyek. Sokan egyes vándorlóként szerepelnek a statisztikákban, holott valójában egész család, rokonság tagjai, akik a célországban ismét együtt kívánnak élni. A vándorlások mintaképe a modern társadalmakban gyakran minősül individuális vándorlásnak. Az Egyesült Államokban a bevándorlás például sok esetben időszakos marad, miközben Európában sok vendégmunkás tartósan betelepül, és gyakorlatilag bevándorlóvá válik.
- e) *Jogi szempontból* kimagasló jelentőségű az a tény, hogy migráció legális vagy illegális úton történik-e. (Szűcs-Siska, 2008. p. 2.) Lényegében a legális migráció során az egyének a szükséges dokumentumok birtokában vándorolnak egyik államból a másikba, illegális migráció esetén pedig ezek hiányában.

2.2. MUNKAERŐ MOBILITÁS, MIGRÁCIÓ – DIÓHÉJBAN

A migráció és a mobilitás szakirodalmában nincs egyértelmű megkülönböztetés a két fogalom elkülönítésére. A motivációk sokrétűek lehetnek, a legfontosabbak a gazdasági, személyes és politikai okok. A kutatások azt bizonyítják, hogy a legfontosabb motiváció a gazdasági helyzet fejlesztésére irányul. Cél a magasabb bevétel és a magasabb termelékenység. (Tassinopoulos-Werner p. 6.)

A munkaerő mobilitással foglalkozó korai elméletek a regionális különbségeket, a munkanélküliséget, a jóléti rendszert és a kereseti és bevételi szintet nevezték meg a migráció okaként. (Harris, Todaro) Ezek az elméletek a humán tőke modellen alapszanak (Becker), amelyek az életkor fontosságára helyezik a hangsúlyt. Ezen felül az interregionális, kulturális, nyelvi és földrajzi különbségek is kiemelkedő szerepet játszanak.

A neoklasszikus elméletek a migráció hatásait a gazdasági növekedésben, egy főre jutó bevételben, valamint a származási régió, és a cél régió alapján írták le: a munkaerő homogén kínálata, a tökéletes verseny, teljes foglalkoztatottság, a termelési tényezők szabad mozgása, tökéletes információáramlás, és szállítási költségek nélkül jellemezték. Ez az elmélet azt feltételezte, hogy a bérkülönbségek nevezhetők meg a migráció fő okának. Az alacsony béreket produkáló régiókból a magasabb fizetést kínáló régiókba áramlanak. Hosszú távon a bérek a régiók között kiegyenlítik egymást. (Kahanec-Zimmerman, 2009 p. 11.)

Hicks óta a modern kutatások a migrációs döntések alapjául a bevételekből származó különbségeket, illetve a bérkülönbségeket nevezik meg.

További megkülönböztetés az interregionális és intraregionális munkaerő mobilitás megkülönböztetése: az interregionális munkaerő-mobilitás elméletek azzal foglalkoznak, hogy milyen okok befolyásolják a munkaerő vándorlását a különböző térségek között, valamint, hogy annak intenzitását milyen tényezők befolyásolják, és ez hogyan hat a régió fejlettségére. Ezzel szemben az intraregionális elméletek a földrajzi területeken belüli migrációt vizsgálják. (Lengyel-Rechnitzer, 2004 p. 201-205.)

A kelet-és közép-európai migrációs potenciállal kapcsolatos modellek

- a) *Szakértői megkérdezés*: Az egyik lehetőség a kelet- és közép-európai migráció mérésére a migrációs szándék személyes megkérdezése, amit kivetítenek a teljes migrációs hajlandóságra. (Straubhaar, 2001 p. 8-11.)
- b) *Strukturális modell*: A legtöbb kelet- és közép-európai migrációs becslés strukturális modellen alapszik. A migrációs potenciál a függő változókon és a független „push-és pull” faktorokon alapszik. A dinamikusnak is nevezett modellben a korábbi migrációs potenciálból következtetnek a jövőben várható eredményekre. (Bauer-Zimmermann)
- c) *„Nem strukturális” modell*: Mivel az EU csatlakozás minden érintett ember számára egy alapvető elvárásbeli és magatartásmód változást eredményez és egy strukturális következtetlenséget indukál, lehetséges, hogy a jövőben teljesen más lesz, mint a múltban, lehet, hogy a jövőben a Kelet-Nyugati migráció nem az Észak-Déli migrációval hasonlítható majd össze.

3. A MIGRÁCIÓS KIHÍVÁS KETTŐS PERSPEKTÍVÁJA – A MIGRÁCIÓ ELŐNYEI ÉS HÁTRÁNYAI A KÜLDŐ ÉS A FOGADÓ ORSZÁGOK SZEMPONTJÁBÓL

Életszerű John Stuart Mill alábbi idézete?

„... elengedhetetlen, hogy a saját elképzeléseinket és szokásainkat állandóan összevegyessük más körülmények között élő emberek élményeivel és tapasztalataival, ... nincs olyan nemzet, amelynek ne lenne szüksége arra, hogy másoktól tanuljon.”

A migráció véleményem szerint, azonos az emberiség történetével, hiszen ha belegondolunk, már őseink is vándoroltak, hogy megtalálják azt a területet, ahol letelepednek, és benépesíthetik azt.

A modern társadalmakban már egészen más okok motiválták a társadalmakat, melynek feltárásához T.V. Powderly munkásságát hívom segítségül, aki tizenegy okot sorolt fel,- melyek közül a szerinte legfontosabbakat szeretném kiemelni, - a XIX. századi vándorlások motivációjáról:

„1. Az ember természetes vágya, hogy javítson az életfeltételein. 2. Az iparúzó politikai helyzete hazájában. 3. Közgazdasági feltételek, amelyek között élni kényszerül, és amelyekben a politikai szabadság hiánya következtében nehezen javíthat és változtathat. 4. Bizonyos országokban az oktatási intézmények hiánya, amelyek megtanítanak a politikai jogokra, s amelyeken keresztül képes lenne megváltoztatni politikai helyzetét.”
(Frank, 1992 p. 81-83.)

Fontos megállapítani tehát, - a kényszerű migrációt leszámítva- korábban is elsődlegesen a jobb életminőség kialakítása, és gazdasági, politikai okok motiválták a migrációt. Az előbbi felsorolás tehát ma is megállja a helyét a modern Európai Unióban a Kelet-és Közép-Európából történő migráció kapcsán is.

Az említett kettősségre visszatérve: mivel az Európai Unió elsődlegesen gazdasági integráció, melyben a tagállamok célja a gazdasági gyarapodás, a bevándorlók olcsó munkaereje, illetve szaktudása egyértelműen pozitív hatással lenne a befogadó országok

gazdaságára. Gondolnunk kell azonban arra is, hogy a bevándorlók csökkentik a hazai álláskeresők reményeit, továbbá jelenlétükkel befolyásolhatják az adott országra jellemző kultúrát, csökkenthetik a nemzeti identitástudatot, és egyáltalán nem biztos, hogy enyhítik a gazdasági nehézségeket. (Kiss, 2005, p. 220.) E vélemény arra alapoz, hogy a bevándorlók gyakran a hazai, még integrálatlan kisebbségek előtt veszik el a munkalehetőséget. Mindenképp be kell látnunk azonban, hogy a migráció okait és hatásait tekintve is sokarcú jelenség, így lassú, de feltartóztathatatlan változásokat eredményezett és eredményez ma is mind a kibocsátó, mind a befogadó társadalmakban. Ahhoz, hogy az Európai Unió versenyképessége javuljon a jövőben, a mindenképp fontos, hogy a bevándorlókhoz való hozzáállása megváltozzon, és az uniós népesség mobilitási hajlandósága erősödjön.

Az alábbiakban igyekszem érveket, illetve ellenérveket felsorakoztatni a téma feltárására, e szerint különböző szempontokat figyelembe véve az állam, illetve a társadalom inkább veszít, vagy profitál a bevándorlókból. Előnyök és hátrányok természetesen mindkét fél részéről kimutathatók.

3.1.A MIGRÁCIÓT MEGHATÁROZÓ TÁRSADALMI ÉS MUNKAERŐ PIACI TÉNYEZŐK

A Kelet- és Közép-Európából származó betelepülők elsődleges prioritásai: (Szabó, 2006, p. 11.)

- *Magasabb életnívó*

A bevándorlók legnagyobb hányada a biztosabb életszínvonal elérése érdekében hagyja el hazáját, egy jobb élet reményében, mely elsősorban a magasabb fizetésében rejlik.

- *Tanulási lehetőségek*

A bevándorlók számára,- mivel elsődlegesen a fiatalabb generációból kerülnek ki- egy fejlettebb nyugat-európai ország lehetőséget biztosít, hogy az eddigi tudása birtokában fejlessze készségeit, melyet aztán felhasználhat új hazájában, illetve, ha később visszatér származási országába, az adott népesség is gyarapszik az elsajátított szellemi és anyagi kompetenciákkal.

- *Jól fizető munkalehetőség*

Ahogy azt már korábban is említettem, a bevándorlók a magasabb életszínvonal és a jobb, illetve fizetőképesebb munkahely elérése érdekében vándorolnak el hazájukból. A jól

fizető munkalehetőség elősegíti, hogy kialakítson egy új környezetet családja számára, illetve, az otthon maradtak pénzbeni támogatásával, támogatja azt a kibocsátó közép-kelet-európai országot is.

- *Szociális védőháló*

A szociális védőháló nagyfokú előnyt jelent, mely a dolog természetéből adódik. Manapság nagyon fontos, hogy az ember több szempontból is biztosítsa életét. Elsősorban szeretném kiemelni a nyugdíjrendszert, - melynek életképessége az előregedő társadalmakban ugyan hosszú távon megkérdőjeleződik - mégis egy viszonylag stabil alapot nyújt az érintett személyek számára.

Befogadó ország számára nyújtott előnyök (Európai Unió régi tagállamai EU-15):

- *Alacsony presztizsű munkák elvégzése*

Mindenképp el kell ismernünk, hogy a befogadó országok gazdasági előnyt kovácsolnak abból, hogy a migránsok betöltik az olyan munkaköröket is, amelyeket az adott társadalomban már nem vállalnak. A fejlett országokban ismert a strukturális munkanélküliség problémája okozta kihívás. Számos munkaképes korú állampolgár azért van munka nélkül, mert nem rendelkeznek megfelelő szaktudással, illetve képzettséggel egy adott munka elvégzéséhez, vagy olyan állások nyílnak meg előttük, amelyeket éppen magasabb szintű, de merőben más képzettségűktől fogva nem hajlandók elfogadni. Példaként szolgál Németország, ahol több millió a hazai munkanélküli, miközben milliószámra foglalkoztatnak külföldieket. (Szabó, 2006, p. 11.)

- *Demográfiai fiatalítást jelentenek az országnak*

A betelepülők szinte teljes egésze a fiatalabb generációk köréből kerülnek ki, így az általuk befogadó társadalom kedvezőbb kormegoszlású lesz. Hosszú távon, pedig gondolnunk kell arra is, hogy a demográfia fiatalodás elősegítheti a nyugdíjrendszerek életben tartására is. Sok külföldi foglalkoztatása a szellemi, és szakképzettséget kevésbé igénylő munkák területén lehetővé teszik a helyi (öshonos) lakosság folyamatos státuszemelkedését, hiszen így az értelmiségi munkák, valamint a jövedelmező vállalkozások művelése az ő feladatuk lesz. Lehetséges továbbá az is, hogy a betelepítés olyan ritkán lakott, vagy néptelen területeken von be a gazdasági vérkeringésbe, amelyeket eddig nem használtak ki.

- *Stabilizáló hatás*

Az Európai Unió belüli migráció stabilizáló hatását fejt ki továbbá, mivel lehetővé teszi a népességi egyensúly fenntartását, valamint elsősorban a migráns dolgozók hazautalásainak köszönhetően bevonja a világ szegény, túlnépesedett területeit a világgazdaságba, elősegíti modernizációjukat, pénzügyi stabilitásuk megteremtését. (Kondorosi, 2009, p. 110.) Különösen igaz ez, ha a migráció nem egyirányú folyamatként, elvándorlásként tekintünk, hanem figyelembe vesszük a visszatérés lehetőségét és a társadalmi visszacsatolás hatásait.

- *Multikulturalitás nyújtotta lehetőségek kiaknázása*

Más szokások, kultúrák színesíthetik az adott helyi társadalmat, és hivatkozva Mill idézetére, sokat tanulhatunk mások tapasztalataiból is, mellyel egy lépéssel közelebb kerülhetünk a diszkrimináció tilalmának tényleges megvalósulásához, illetve a sokak által áhított multikulturalizmushoz.

- *Szolgáltatások sokszínűsége*

Ahogy már korábban is említettem, a migránsok betöltik az olyan munkaköröket is, amelyeket az adott társadalomban már nem vállalnak. Ez által, színesebb egy adott ország munkaköri palettája, illetve, egy migráns a korábban otthon megszerzett tapasztalatait is át tudja adni.

- *Speciális országok esetében benépesítést eredményezhet*

Amennyiben egy ország népessége csökkenő tendenciát mutat, a bevándorlók orvosolhatják e problémát is. Mindenképp rövidtávon kell azonban gondolkodni, hisz a demográfiai adatok évről-évre változást produkálhatnak.

A sokakat meggyőző érvek után, melyek arról adnak tanúbizonyságot, hogy a bevándorlók egyfajta mentőövként szolgálnak az Európai Unió befogadó országainak, vissza kell térnünk azokra a hátrányokat is, amelyek gyengíthetik a korábban felsorolt tényeket. Ezeknek a hátrányoknak a boncolgatása azért is játszik különösen fontos szerepet, hogy reálisan tudjuk értelmezni a kialakult helyzetet.

A bevándorlás árnyoldalai a kelet-és közép-európából származó migránsokra vetítve:

- Diszkrimináció

A diszkrimináció súlyosan érinti bevándorló kisebbséget a társadalom belül, mely problémát jelent, hisz megakadályozza a bevándorlók későbbi beilleszkedését, illetve integrálását.

- Szociális mozgalmak fenyegetése

A bevándorlók nem csupán a szociális mozgalmak fenyegetésének vannak kitéve, hanem a más eredetű konfliktusoknak is illetve a diszkriminatív bántalmaknak, melyek, ha túlzott mértékben vannak jelen egy társadalomban, akkor elképzelhető, hogy a bevándorló feladja új élete építhetését és hazatér szülőhazájába.

- Lakóhely szerinti szegregációt

Elképzelhető, hogy az etnikai kisebbségekhez hasonlóan a bevándorlók is szegregálódnak, tehát miután egymásra találtak az új társadalmunkban, közel egymáshoz, sőt lakónegyedeket alkotva telepednek le. Ez fokozhatja is a diszkriminációt, hisz a szegregáció látható jel, mely azt mutatja, hogy a nem csak a társadalom tartja másnak a kisebbségeket, de maguk is elismerik azt. Természetesen nem zárhatjuk ki azt a lehetőséget sem, amikor a népesség elfogadóbb a szegregálódó kisebbséggel.

A bevándorlás hátulütői, az Európai Unió potenciális befogadó országaira nézve:

- Feketemunka elterjedése, embercsempészet

Már korábban is említést tettem róla, mekkora veszélyt jelent az országokban a feketemunka megjelenése. A be nem fizetett adók ugyanis súlyos kiesést okoznak az államháztartásnak, ha csak a legsúlyosabb hátulütőt említjük. Az emberkereskedelem elterjedése pedig véleményem szerint az Európai Unió tehetetlensége következtében, megkérdőjelezheti annak demokratikus mivoltát. 2009-ben az ENSZ szakhivatala közölte, hogy 270 ezer áldozata lehet évente az Európai Unióban az emberkereskedelemnek.³ Az Európai Bizottság az emberkereskedelem megfékezése céljából új szabályokat javasolt.

³Virágizik az emberkereskedelem az EU-ban? <http://www.rtlklub.hu/cikk/286801> [Utolsó letöltés: 2010. március 24.]

Az új 2010-es javaslat (IP/10/380) zászlajára tűzte az áldozatok hatékonyabb védelmét, valamint az emberkereskedelemért felelős bűnözők ellen indított büntetőeljárás szigorítása által.⁴

- Idegen kultúra, vallások, szokások

Az idegen szokások, vallások, kultúra továbbá különböző súlyos társadalmi reakciókat válthat ki. Az „idegenek” mássága, illetve sok esetben alacsonyabb műveltsége óhatatlanul irritálja a többségi lakosságot, különösen, ha a bevándorlók bűncselekményt követnek el.

- Idegen szokások és kultúrák nyomán felhíguló identitásérzet

Ez abban az esetben veszélyes lehet, ha a társadalmi többség a történelmileg kialakult kulturális értékrendjeinek változását fenyegetésként éli meg. (Póczik, 2010.) A dominancia és alárendeltség viszonyrendszere ezeken keresztül folyamatosan és kézzelfoghatóan megmutatkozik. A társadalom kulturális szétszakadása, a kisebbségek arányszámának növekedése, erőpozíciójuk javulása, a domináns társadalmi csoportok hatalmi szimbólumainak megkérdőjelezhetővé válása a többség számára – legalábbis a hozzászokás és megfelelő tolerancia kialakulásának periódusában – súlyos feszültségforrásként jelenhet meg.

- Csökkenő biztonságérzet okozta konfliktusok

A tömeges bevándorlás Európában csökkenti az emberek biztonságérzetét, ezért olyan társadalmi vitákra lenne szükség, amelyek segítik a közösségi konszenzus kialakítását a migráció és az integráció egymással összefüggő kérdéseiben.⁵ A bevándorlás ugyanis számos biztonsági kockázat forrása. Póczik Szilveszter kutatásai arra a megállapításra jutottak, hogy a XXI. századi bűnözés, különösen a széles körben erős bűnözési félelmeket gerjesztő közönséges kriminalitás nagy része a leszakadó rétegek, köztük a bevándorlók kriminalitásából adódik.

- Konkurencia a munkaerőpiacon

A legális bevándorlók célja, hogy a fogadó országban minél előbb munkát találjon. Hogy időszerű példával éljek, említést szeretnék tenni a 2008-ban kezdődő gazdasági válságról,

⁴ Az Európai Bizottság megerősíti az emberkereskedelem elleni küzdelmet
http://ec.europa.eu/magyarorszag/press_room/press_releases/20100329_az_emberkereskedelem_elleni_kuzdelem_hu.htm

[Utolsó letöltés: 2012. április 12.]

⁵ A bevándorlás csökkenti a biztonságérzetet.

http://www.dunatv.hu/eletmod/nevandorlas_csokkeno_biztonsagerzet.html

mely a munkára áhító álláskereső reményeit még jobban csökkentette. Ez által a verseny még nagyobb a munkaerőpiacon, ami további konfliktusokhoz vezethet.

- Életszínvonalbeli különbségek

Általában a betelepülők szegényes körülmények közt élnek; ritka esetben azonban az is előfordulhat, hogy a többségi társadalom számára azért ellenszenvesek a migránsok, mert ők jobb anyagi feltételekre tesznek szert.

- Gyengülhet az európai állampolgárok nemzeti identitása

Feltehetjük a kérdést, hogy vajon kialakulhat-e valaha is egy új közös identitás? Ha jól belegondolunk, egy integrációs folyamat kialakulása ideális körülmények között is csak hosszú folyamat eredménye lehet, és egyáltalán nem biztos, hogy sok idő elteltével kialakul egy új közös identitás. A „nemzeti identitást”, mint olyat, a nemzet egyedül alkot, és egyénivé tesz, tehát a többitől megkülönbözteti sajátját. Minden nemzetnek megvan a maga történelme, szokása, hagyományai, melyeket nagyon nehéz összeegyeztetni, hisz, nagy valószínűséggel egy bevándorló, megszokott életvitelét folytatja új hazájában, és akarata ellenére sem tud azonosulni az ott, már meglévő sajátosságokkal, illetve ez csak hosszú idő eredményeképp lehetséges.

3.2.A KÖZÉP-ÉS KELET-EURÓPAI ORSZÁGOKRA GYAKOROLT HATÁSOK

Az imént említettekben, kizárólagosan a befogadó társadalomra vetítettem a nemzetközi migráció káros, illetve előnyös hatásait. Az alábbiakban röviden szeretném bemutatni, a kibocsátó államokra gyakorolt hatásokat. E szerint: a migráció *káros hatásokkal* jár a kibocsátó országok számára: elsősorban a képzettebb munkaerő (pl.: egészségügyi dolgozók) elvándorlása esetén, akik képzésére a társadalom számottevő anyagi erőforrásokat fordított, ezek a társadalmi kiadások nem térülnek meg, nem járulnak hozzá az adott társadalom fejlődéséhez. Az agyelszívás komoly problémát jelent, hisz még inkább nő a szakadék az amúgy is fejletlenebb Közép-és Kelet-Európa és a kontinens nyugati felén lévő tagállamok között. Az Európai Unió különböző módon tervezi megakadályozni, hogy „agyelszívás” működjön a szegényebb országok képzett munkavállalói irányában. Az egyik elképzelés a „körkörös migráció”. Ez lehetővé tenné a bevándorlók számára, hogy az Unióba jöjjenek dolgozni és készségeiket fejleszteni – azzal a feltétellel, hogy egy meghatározott idő elteltével visszatérnek saját országukba,

hogy tudásukat ott is elérhetővé tegyék. Az illető ezt követően, saját döntése szerint újabb időre visszatérhetne az Európai Unióba egyik fejlett államába.

A migránsok Nyugat-Európába történő beáramlása *előnyös* lehet azon országok számára is, ahonnan érkeznek.⁶ A pénzt hazaküldő munkavállalók jelentősen hozzájárulnak a család bevételeihez és közvetetten az állami költségvetéshez, ami rendkívül fontos például hazánk, vagy más elmaradottabb ország számára a térségen belül. A vándorlás biztonsági szelepként is működhet, mert csökkenti a helyi munkanélküliséget, és csillapítja az esetleges társadalmi feszültségeket, különösen a munkanélküli fiatalok körében. A visszatérő bevándorlók képzettséget és tudást hoznak magukkal, amely így saját országukban is hozzáférhető lesz. Tudásátvitel és együttműködés is tapasztalható, kapcsolati háló kialakulása is jellemző. (L.Rédei, p. 588.) Továbbá a sikeres migrációs tapasztalatok ösztönzően hatnak az otthon maradottakra.

A kettősség tehát nem csupán a nemzetközi migránsok betelepülésének előnyeiben és hátrányaiban mutatkozik meg, hanem a befogadó és a kibocsátó társadalom is kettős szorítás közé kerülhet. A megoldás véleményem szerint a rövid távú migráció elmélyítése lenne, valamint érdemes továbbgondolni, a korábban említett „körkörös migrációt”, mi szerint egy meghatározott idő elteltével a bevándorlók visszatérnek hazájukba. Ez azonban azért nehéz, mivel ha egy bevándorló egyszer már megtapasztalta a jobb élet nyújtotta prioritásokat, kialakított magának egy megfelelő környezetet, nagyon nehezen fog visszatérni eredeti hazájába, illetve ha vissza is tér, nem tudhatjuk, nem folyamodik-e újból a visszatéréshez.

⁶ Lehetőség és kihívás: Migráció az Európai Unióban Luxembourg: Az Európai Unió Kiadóhivatala, 2010. 7.o.

4. A KELET- ÉS KÖZÉP-EURÓPAI ORSZÁGOK GAZDASÁGI HELYZETE A KELETI BŐVÍTÉST KÖVETŐEN

A kelet-és közép-európai országokat rendkívül nagymértékű életszínvonal-különbségek jellemzik. A „vasfüggönyön” túli országok mind a nemzeti jövedelem egy főre jutó mértékét tekintve rendkívüli mértékben lemaradtak Európa többi országával szemben. A második világháborút megelőző évtizedekben olyan országok, mint Csehszlovákia vagy Magyarország állták az összehasonlítást például Olaszországgal, vagy Norvégiával, ma Európa két szélső pólusát szignifikáns eltérések jellemzik.

Ha a térség potenciális munkakeresőit vizsgáljuk, akkor az Európai Unió munkaerőpiaca kb. 5,5 millió fővel számolhatna. A térségben tapasztalható nagyfokú demográfiai visszaesés nyomán azonban reálisan kb. 3 millió főre becsülhetjük ezt a létszámot. Kis mértékben tudatosul Nyugat-Európában és a kelet-és közép-európai országokban az a tény, hogy a térségben nagyfokú a népességveszteség, és ez a következő évtizedekben egyre inkább fokozódik majd. Olyan tízmillió körüli lakosságszámmal rendelkező országok, mint Magyarország, Bulgária évente kb. 30-40.000 főnyi természetes fogyást mutat. (Szabó, 2006, p. 134.) Az egész régió népességvesztesége a következő évtizedekben többmilliós lesz. A ma kb. tízmilliós Magyarország kilenc, a nyolcmilliós Bulgária hat, a huszonkétmilliós Románia 19 millióra redukálódik majd. A térségben kiemelendő Lengyelország, amely ország olyan demográfiai potenciállal és emigrációs hagyománnyal rendelkezik, ami valós „migrációs veszélyt” jelenthet az Európai Unió számára. A térségben még kiemelhető Magyarország és Csehország amelyek rendelkeznek emigrációs hagyományokkal. Elsősorban a magasan kvalifikált értelmiség egyes köreinek kivándorlása prognosztizálható. További tömegek csak kevésbé jöhetnek szóba a cseh társadalom viszonylagosan bensőségessége és a magyarok Európában egyedülálló nyelvi elszigeteltsége következtében. E két körülmény együttesen jelentkezik Szlovákiában és csökkenti a viszonylag tetemes migrációs potenciált. Mindent figyelembe véve Nyugat-Európát tehát nem fenyegeti reális migrációs veszély az Európai Unióba pályázó országok részéről, hiszen ez a tömeg az egész mai Európai Unió lakosságának csupán néhány százaléka. Ha valódi migrációs veszély fenyegeti a 21. században a nyugat-európai szubkontinentst, akkor az Törökország, Oroszország, és a Földközi-tenger túlsó partjáról származó migránsokra kell gondolni.

Milyen gazdasági és társadalmi hatása volt a kelet-bővítésnek a térségre?

A 2004-es, illetve 2007-es bővítésnek köszönhetően, az Európai Unió lakossága kb. 500 millió főre tehető (Münz, 2004). Ahogy már említettem, nagy színvonalkülönbség tapasztalható a kelet- és közép-európai országok és a nyugati tagállamok között. A keleti bővítés során felvett tagállamok kevésbé versenyképesek, az egy főre jutó GDP számottevően alacsonyabb, és szignifikánsan alacsonyabb bérek jellemzik ezeket az országokat. Ezek az országok nem járulnak hozzá jelentősen az EU költségvetéséhez, de nagyfokú fejlesztést igényelnek mind az iparban, mind infrastrukturális téren. Az összehasonlításban a térség országaira fókuszálók, Ciprus és Málta nem képzik tárgyát a vizsgálódásnak. Megállapíthatjuk, hogy mind az egy főre jutó GDP, a külföldi működő tőke, a munkanélküliségi arány javult, illetve némely esetben stagnált a térség országaiban a csatlakozást követő években.

A válság hatása a makrogazdasági adatokra a kelet-, és közép-európai térségben

A Tízekre (később EU-10) vonatkozó statisztikai adatsorok azt mutatják, hogy a vizsgált országokat –a zömében kedvező felzárkózási trendeket követően- eltérő mértékben rengette meg a válság. Fontos, hogy még mindig nagy szakadék tátong Nyugat-Európa és a keleti térség között, ami növeli a migráció mértékét a kontinens két szélső pólusa között.

Az EU-27 átlagához viszonyított, az egy főre jutó bruttó hazai termékben mért felzárkózás folyamata sem egyformán változott 2010-ben, 2008-hoz képest: volt ahol az értékek csökkentek, stagnáltak, illetve növekedtek (Szlovákia és Lengyelország tekintetében). A külföldi működőtőke beáramlást mindenhol szignifikánsan tompította a válság. A válságnak súlyos gazdasági és társadalmi következménye a munkanélküliségi ráta drasztikus emelkedése a vizsgált országokban. Érdekes, hogy a cseh és szlovén és a munkanélküliségi arány, még így is az európai uniós átlag alatt van. Pozitívként tekinthető, hogy a kereslet szűkülése lenyomta az inflációt a legtöbb országban (Magyarországon, és Romániában kisebb mértékben). A krízis ugyanakkor - Észtország kivételével - mindenhol lerontotta az államháztartás egyenlegét, ami az államadósság megugrásához vezetett, amelynek a GDP-hez viszonyított aránya hazánkban a legnagyobb, miközben a trendek Lettországon, Litvániában, valamint Szlovéniában és Romániában a legaggasztóbbak. (Vida, 2011, p. 77.)

Magyarország tekintetében megállapíthatjuk, hogy hazánk viszonylag keveset profitált a

csatlakozás utáni és a válság előtti fellendülésből, és a térség többi országához képest nem jellemezte gyors felzárkózás. Ezért hazánkat a válság nagyon sérülékenyen érintette, de nem volt olyan sokkoló hatású, mint a balti államokban. A lehetőségeinek az elkövetkezendő években némileg javulhatnak, hiszen az Eurostat 2012-re vonatkozó becslése alapján három százalékos növekedés várható a térségben.

4.1. A KELETI BŐVÍTÉS HATÁSAI AZ INTEGRÁCIÓS SZERVEZETRE

Az Európai Unió 50 éves történetében a szabad mozgás az integrációs szervezet által nyújtott legkézzelfoghatóbb eredmény. (Financial Times 2010, p. 2.) A becslések szerint 12 millió Európai Unió állampolgár él egy másik országban az EU-n belül, ez megegyezik Belgium, vagy Görögország lakosainak számával. A migrációs hullám a kontinensen megváltoztatta Európa országait, főleg amióta 2004-ben az Európai Unió 8 kelet- és közép-európai országot, valamint Máltát és Ciprust, illetve két évvel később Romániát és Bulgáriát felvette az integrációs szervezetbe. A keleti bővítéssel a migráció szempontjából is megtört a jég az egykori központosított, tervutasításos rendszerek és a piacközpontú, demokratikus országok között, hisz 2004-től a kelet- és közép-európai állampolgárok számára is megnyílt a migráció lehetősége Nyugat felé. Az empirikus kutatások bizonyítják, hogy az Európai Unió keleti bővítése nagy hatással volt a migrációra. A legtöbb tagállam korlátozásokkal élt a csatlakozó országokkal szemben, de nem akadályozták meg teljesen a szabad migrációt. (Kahanec-Zimmerman, 2009, p. 1.)

Németország és Ausztria kezdeményezésére maximum 7 éves átmeneti időszakot írtak elő (2+3+2 év). (Heinz-Warmedinger, 2006, p. 14.) Főleg e két ország földrajzi közelségük miatt tartottak attól, hogy, hogy a kelet- és közép-európai tagállamok számára célországokká válnak a migráció szempontjából. A 2004-es bővítést követően Írország, az Egyesült Királyság és Svédország rögtön megnyitotta piacait a munkavállalók előtt. Ciprus és Málta kivételt képzett, hisz ezen országok állampolgárai előtt szabad volt a migráció az összes tagállam felé. Az átmeneti időszak első két évében (2004. május 1-2006. április 30.) az Európai Unió 15 tagállama saját nemzeti migrációs politikájukat alkalmazta a felvett országokkal. Habár Írország és az Egyesült Királyság már a kezdetektől nem élt a korlátozásokkal, mégis szorítottak a szociális ellátó rendszerükhöz való hozzáférés terén. Továbbá Ciprus engedélyhez kötötte a munkavállalást az Európai Unió régi tagállamaival szemben, valamint Lengyelország, Szlovénia, és Magyarország is korlátozásokkal élt. A 10 csatlakozó ország egymás előtt megnyitotta országhatárait. Az

első két év elteltével az Európai Bizottság jelentése alapján az Európai Unió 15 tagállamának el kellett döntenie, hogy folytatja, befejezi, vagy elindítja az átmeneti korlátozásokat. A két éve elteltével, ha a tagállam nem jelezte az EU felé, hogy továbbra is fenn kívánja tartani a munkaerőpiaci korlátozásokat, akkor a munkavállalás szabadsága automatikusan életbe lép. Ha jelzi e szándékát, akkor indoklás nélkül további három évvel hosszabbodik az átmeneti időszak. A 3+2+2-es elv értelmében 2006-ban további tagállamok nyitották meg piacukat, vagy könnyítették meg a kelet,- és közép-európai országok állampolgárainak lehetőségeit. Görögország, Portugália, Finnország és Spanyolország, Olaszország megszüntették a korlátozásokat, míg Belgium, Dánia, Franciaország, Hollandia és Luxemburg könnyített rajtuk. A korlátozás 2011. április 30-án véget ért a 2004-ben csatlakozó országok esetében. Az Európai Unióhoz 2007-ben csatlakozott országok helyzete eltér a 2004-ben csatlakozott országok helyzetétől.⁷ A Bulgária és Románia 2007. január elseji csatlakozását követő, maximum 7 éves átmeneti időszak alatt bizonyos feltételek révén korlátozni lehet a munkavállalóknak a két említett tagállamból kiinduló vagy oda irányuló, valamint e két ország közötti szabad áramlását. Ezek a korlátozások kizárólag az állampolgárok munkavállalási célú mozgását szabályozzák, és tagállamonként eltérőek lehetnek. Románia és Bulgária szempontjából 2013. december 31-én jár le az átmeneti időszak.⁸

2011-től tehát a 2004-ben csatlakozott országok tekintetében megszűntek a hivatalos korlátok az integrációs szervezeten belül, mégsem mondhatjuk, hogy az európai uniós tagállamok elkötelezettek lennének a szabad munkavállalás elősegítésére. Gondoljunk csak a nyugdíjrendszerekre, az átláthatóság és a megszerzett képzettségek nemzetközi elismerésének hiányára. A gazdasági visszaesés és a növekvő munkanélküliség felvetette a kérdést, hogy ugyan a szabályozatlan szabad mozgás az Európai Unió határain belül vitathatatlanul számos előnyt hordoz magában, de mégis számos problémát vet fel. (Financial Times, 2010, p. 2.) Hugo Brady szerint a szabad mozgás olyan, mint az euró bevezetése. Szerinte az euróhoz hasonlóan, ez integrációs előbb cselekedett, minthogy meggondolta volna, hogy mi lesz a jövőben a szabad mozgással. Franciaország különösen

⁷<http://ec.europa.eu/eures/main.jsp?acro=free&lang=hu&countryId=DE&accessing=0&content=1&restrictions=1&step=1>
[Utolsó letöltés: 2011. október 25.]

⁸ A munkavállalók szabad mozgása
http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/market/market/article_7192_hu.htm
Utolsó letöltés: 2012. március 5.

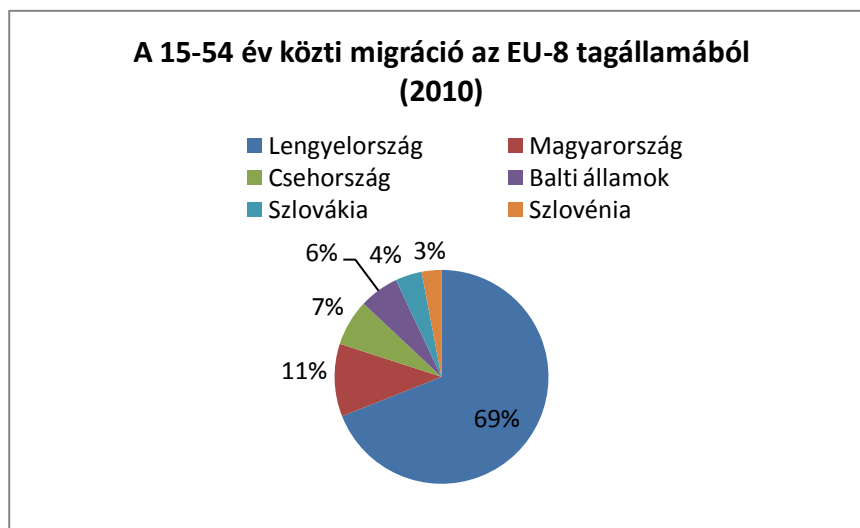
szkeptikus a szabad mozgást illetően, de más országok is megkérdőjelezték a szabad mozgást az Európai Unión belül. Roberto Marini, olasz miniszter 2010. szeptemberében azt nyilatkozta, hogy szerinte „ki kellene kergetni” a migránsokat az országból. Ed Miliband kijelentette, hogy a munkabérek csökkenését okozzák a lengyel migránsok. A korábbi brit kormány támogatta a migrációt, ez azonban mára megváltozott. Párhelyzet alakult tehát ki a migrációt illetően, hisz az Románia és Bulgária kivételével életbe lépett a szabad munkavállalás az integrációs szervezeten belül, az Európai Unió jogszabályai továbbra kötelezik a tagállamokat.

4.2. NÉMETORSZÁG KÜLÖNLEGES SZEREPE

Németország ugyan utolsóként nyitotta meg piacait a kelet-és közép-európából származó migránsok előtt, mégis kiemelkedő szerepet játszik a térség életében. Az ország egyike Európa gazdasági központjainak, és viszonylag egyszerű megközelíteni mindenhol a kontinensről. Hatalmas gazdasági potenciállal rendelkezik, ami vonzóvá teszi a migránsok körébe. Nem meglepő tehát, hogy a gazdasági centrum az elsődleges célország a közép- és kelet-európából származó migránsoknak.

A bevándorlás emelkedését az Németországban az Európai Unió 2004-es bővítése után várták. Ez a növekedés be is következett, de nem volt szignifikáns. A legtöbben Lengyelországból vándoroltak, de növekedés volt tapasztalható Magyarország esetében is. A többi országban a migráció mértéke csak kis mértékben növekedett, illetve sok esetben stagnált. 2006-ban a Lengyelországból rohamosan csökkent a migráció mértéke, és azt követően is folytatódott a csökkenés. Az országból is jelentős a kivándorlás, és ez a helyzet csak 2010-ben változott meg, amikor a bevándorlás ismét növekedésnek indult. Románia és Bulgária csatlakozását követően szintén tapasztalható volt a növekedés, ami ma már nagyjából összhangban van a többi közép- és kelet-európai ország migrációs arányával. A németországi központi nyilvántartás szerint 2010-ben kb. 500.000 EU-8 tagországból⁹ származó állampolgár élt Németországban. Többségük Lengyelországból származik, ami nem meglepő, hisz a csatlakozó államok közül ő a legnagyobb, és a legnagyobb népességgel bíró ország is egyben. A lengyeleket 2010-ben a románok, bolgárok és a magyarok követték az elvándorlás tekintetében. A legkevesbé Észtországból és Szlovéniából hajlandóak elvándorolni Németországba. (Brenke, 2011)

⁹ Az EU 8 tagállam az Európai Unióhoz 2004-ben csatlakozott országokat jelöli leszámítva Ciprust és Máltát

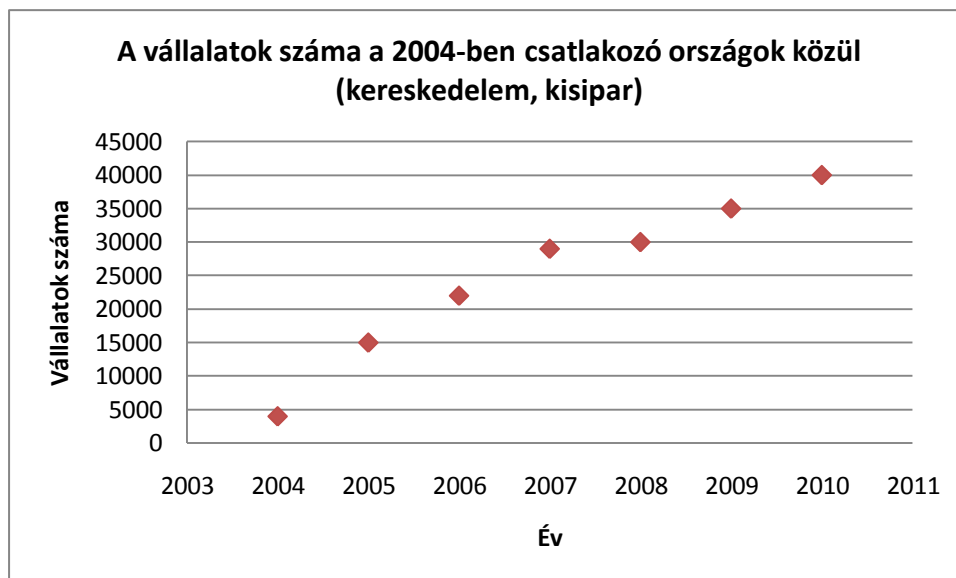
2.ábra: A 15-54 év közti migráció az EU-7 tagállamából (2010)

Forrás: German Federal Statistical Office, calculation by DIW Berlin

Fontos megállapítani, hogy a migránsok legnagyobb számban munkavállalás céljából utaznak Németországba, de kiemelkedő a tanulmányi utak száma is.

Erős regionális heterogenitás a munkavállalási engedélyek kiadását illetően. Az engedélyeket legnagyobb számban a hesseni tartományban, Bajorországban, Baden-Württembergben, és Rajna-vidék-Pfalz tartományban adták ki. Közepes intenzitású a nyugati és az északi országrészben az engedélyek kiadása, és kevésbé gyakori Kelet-Németországban. A prosperáló régiók vonzzák a legtöbb külföldit, például azok a tartományok, ahol a legmagasabb fizetést ígérik.

A szezonális munkások aránya az EU-8 tagállamában 2004 óta csökkenő tendenciát mutat. Ez a visszaesés a foglalkoztatási forma iránti csökkenő érdeklődésnek tulajdonítható be. Ezzel a trenddel ellentétben Romániából és Bulgáriából nagyszámú szezonális munkavállaló érkezik. A kereskedelmi, kisipari céllal történő vándorlás kiemelkedő Németország tekintetében. Ehhez az is hozzájárult, hogy 2004-ben reformot hajtottak végre ezen a terén és megalkották a német kereskedelmet szabályozó törvényt, ami megkönnyítette a hazai és külföldi munkavállalók lehetőségeit. Az EU-8 csatlakozó államát figyelembe véve szignifikánsan növekedett a kisiparosok, kereskedők száma, 2010-re elérte a 40.000-t.

**3.ábra: A vállalatok száma a 2004-ben csatlakozó országok közül
(kereskedelem, kisipar)**

Forrás: Karl Brenke: Labor Mobility in Central and Eastern Europe

Sok szempontból is alapvető fontosságú, hogy a bevándorlók közül, ki mennyi időt tölt az országban. 2010-ben a bevándorlók egy ötöde elhagyta az országot egy év után, két harmaduk pedig nem maradt tovább hat évnél. A bevándorlók, és a munkavállalók célja elsősorban a tanulás, és a munkavállalás. A kelet- és közép-európai térségből általában rövid ideig maradnak, mivel az ideiglenes munkavállalói engedélyük, csak bizonyos ideig jogosítja fel őket a munkavállalásra. Ezt követően hazatérnek, és készségeiket otthon használják fel (körkörös migráció).

A jelenlegi helyzet Németország politikájában a migráció kapcsán, hogy határai megnyitásával gondoskodik a környező országokról, céljuk, hogy a térség országai jobb eséllyel pályázzanak a német munkákra.¹⁰ A munkaközvetítők statisztikusai már régóta munkaerőhiányt regisztrálnak Németországban. Becslések szerint Németország elveszítheti a közel jövőben gazdasági erejét a már ma létező szakember hiány miatt. Ezzel egyidejűleg ismert a német kormányzat számára a kelet-európai fiatalok munkanélkülisége. Ezért dolgoznak ki különböző programokat a kelet-és közép-európai

¹⁰<http://nemetjogmagyarul.wordpress.com/2011/03/13/2011-majus-1-tol-szabad-munkavallalas-nemetorszagban-es-ausztriaban/> [Utolsó letöltés: 2011. október 25.]

országok munkanélküli fiataljainak megnyerésére. Fontos megállapítani, hogy Németország számára a német nyelvtudás az egyik legfontosabb pillére az eredményes együttműködésnek.

5. A MIGRÁCIÓS POTENCIÁL VIZSGÁLATA

Migrációs potenciálnak nevezzük azt a szándékot, hogy valaki külföldön vállaljon munkát vagy kivándoroljon. Azt szeretnénk megvizsgálni, hogy a népességen belül kik azok, akik migrációt terveznek, s milyen társadalmi-gazdasági tényezők növelik, illetve csökkentik egy társadalom (illetve annak valamely csoportja) migrációs potenciálját.¹¹

A migrációs potenciálnak két alapvető típusa van:

- 1) Az általános migrációs potenciál a teljes népességre az adott pillanatban jellemző migrációs potenciál mértékét mutatja.
- 2) A speciális migrációs potenciál a migrációs potenciál elemzésének érvényességi körét korlátozza. Ily módon a mérés megbízhatósága nagyobb, mert noha csupán a társadalom egy kisebb csoportjának migrációs várakozásairól szerzünk tudomást, de annak mélysége nagyobb lesz.

A speciális migrációs potenciál kutatása szűkíthető a társadalom egyes csoportjaira, például a fiatalokra, vagy a világ egy önkényesen kiválasztott részére (például EU-országokba irányuló migrációs potenciál vizsgálata), valamint egy, a migrációs potenciálra feltehetően ható politikai intézkedésre, például a keleti-bővítés hatásai).

A migrációs potenciál két alaptípusán belül a mérés megbízhatósága alapján különböztetjük meg a nyers és a tisztított migrációs potenciált.

- 1) „A nyers migrációs potenciál mérése során az emberektől egyenesen – szigorúbb vagy lazább technikával – kérdezzük meg, hogy vannak-e migrációs szándékaik, s az így kapott válaszokat, minden további korrekció (tisztítás) nélkül, teljes értékű információként kezelve elemezzük.
- 2) Tisztított migrációs potenciálról akkor beszélhetünk, ha a kérdés során többféle (rejtett) kísérlet irányul arra, hogy a migrációs szándék komolyságának mértékét megismerje a kutató. A mérési technika többféle lehet: például érdeklődhetünk a migrációs szándék ideje, a tervezett munka helye, jellege, (munkavállalás esetén)

¹¹ Sik Endre: A migrációs potenciál kutatásának alapfogalmai
http://menedek.hosting1.deja.hu/files/docs/menni-maradni/02_S_k%20Endre_A%20migraci_s%20potenci_l%20kutatás_nak%20alapfogalmai.pdf
[Utolsó letöltés: 2012. március 2.]

az elvárt bér mértéke, a migráció indoka felől, illetve a már megtett beruházások (információszerzés, nyelvtanulás, kapcsolatépítés) ténye vagy hiánya utalhat a szándék komolyságára.”

A rövid elméleti összefoglaló után feltehetjük a kérdést, hogy mik a főbb kiváltó okai a Kelet-Nyugat irányú migrációnak és kik a leginkább érintett személyek a bővítéseket követően?

Az Európai Unió keleti bővítése kapcsán az egyik leghangsúlyosabb és talán legérzékenyebb kérdés a munkaerő migrációja. Az újonnan csatlakozó és a „rég” EU-tagállamok munkaerőpiacain fennálló lényeges jövedelemkülönbségeknek és a munkaerő szabad áramlása megteremtődésének lehetséges együttes következménye a kelet-európai migrációs „invázió”. (Hárs et al., 2004) Mégsem szabad azonban tömeges migrációra gondolnunk, hisz a korlátozások és a migrációs potenciál mértéke sem kiemelkedően magas a vizsgált országokban.

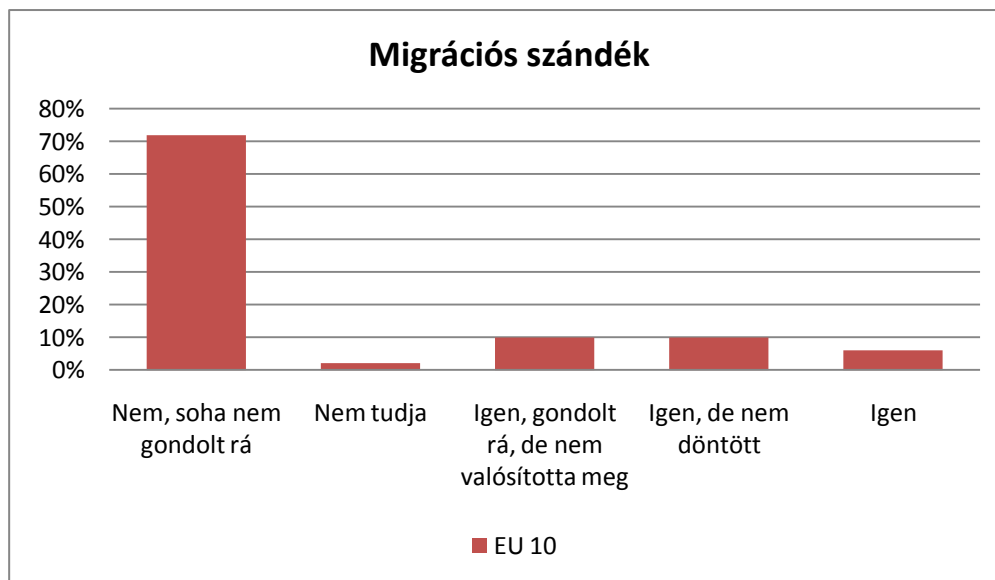
Habár a család, és más társas kapcsolatok, környezeti feltételek fontos szerepet játszanak, Fourage, Ester, és Bonin kutatási alapján megállapíthatjuk, hogy a foglalkoztatással kapcsolatos faktorok, mint például a magasabb jövedelem, a jobb munkafeltételek, a lehetőség, hogy a képzettségnek megfelelő munkát találjon valaki a kulcs motivációi a migrációnak Európán belül, különösen Kelet- és Közép-Európában. Bonin kutatásai ezen felül kiemelik, hogy a nyelvi és kulturális különbségek is fontos szerepet játszanak. A kutatók nem találtak kapcsolatot abban a tekintetben, hogy a migráció oka a jobb közszolgáltatásokban, és a jóléti rendszerben rejlene. Pozitív korreláció áll fenn viszont a munkaerő iskolai végzettsége és a migráció valószínűségének. A képzettség pozitív hatása annak tudható be, hogy magasabb iskolai végzettséggel, nagyobb hatékonysággal keresnek munkát a külföldi piacon. (Kahanec-Zimmerman, 2009, p. 11.) Blanchflower megállapítja, hogy a migrációs hajlandóság és az egy főre jutó bevétel, a munkanélküliségi arány, és a megelégedettség szintje között szoros korreláció van. Zaiceva és Zimmermann kimutatták, hogy a térségben a nyelvi, földrajzi és a hálózatok is szerepet játszanak.

Azzal kapcsolatban, hogy kik a leginkább érintett személyek a migráció tekintetében a kelet-és közép-európai térségből az előrejelzések és a tapasztalatok is alátámasztják, hogy elsősorban a fiatal munkaerő vándorol el a térségből, és kiemelkedő a szakképzett, ezen belül is a felsőfokú képzettséggel rendelkező munkavállalók szerepe. (Losoncz, 2004, p.

159-166.) Összességében elmondható, hogy a kelet- és közép-európai térségben elsősorban gazdasági migrációról beszélünk, ami a gazdasági lehetőségekkel való elégedetlenségen alapszik, az anyagi gyarapodás vonzza a térség állampolgárait az Európai Unió „rég” tagállamaiba. Továbbá, hogy rövid távú migráció jellemző, ami a fiatal, képzett állampolgárokat érinti.

5.1.A MIGRÁCIÓS POTENCIÁL MÉRÉSE

Az elmúlt évszázad gazdag migrációs kutatásainak egyik meghatározó kérdése volt a kelet-nyugati migráció várható mértékének számszerűsítése, becslése, majd az ezredfordulót követően mindinkább a kibővítés migrációs hatásai kerültek a kutatások fókuszába. Viszonylag gazdag a szakirodalma azoknak a becsléseknek, amelyek azzal foglalkoztak, hogy milyen hatása lesz majd a keleti bővítésnek a migrációra. (Bauer, Zimmerman, Boeri, Alvarez-Plata). Ezek a kutatások a migrációs potenciált kb. 2-4 %-ra jósolták a kelet- és közép-európai országok lakosságából. Ezek a scenáriók megalapozottak voltak, számos kutatás alátámasztotta a jóslatot. Voltak merészebb vélekedések is a migrációs potenciál kapcsán: ezek az elméletek 7-8%-os hajlandóságot jósoltak adott ország lakosságához viszonyítva. A keleti bővítés migrációs hatásait az eddigi bővítések legjelentősebbikének tekintették (egyszerre 10, majd két éven belül még két országot vettek fel). A kutatások azt is bizonyítják, hogy a csatlakozást követően nagyobb a vándorlás az EU-15 országaiba, mint a határok megnyitása előtt. Az Európai Bizottság 2006-os jelentése szerint a növekedés ellenére is mérsékelt Európa két pólusa között a migráció. Az alábbi táblázat az Európai Unió újonnan felvett 10 tagállamában mutatja be a migrációs hajlandóságot. Az ábra szintén alátámasztja azt a megállapítást, amely szerint a lakosság túlnyomó részét nem foglalkoztatja a migráció.

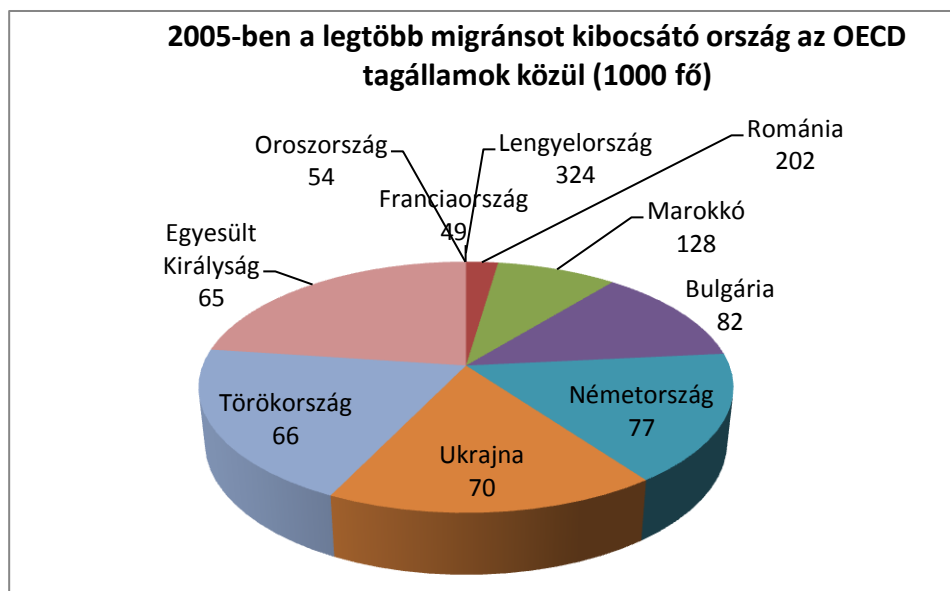
4. ábra: Migrációs szándék

Forrás: Migration in an enlarged EU: A challenging solution? European Economy Economic Papers 363 March 2009.

A kelet- és közép-európai migránsok nem egyenletesen oszlanak el az Európai Unió régi tagországiban. A csatlakozást megelőző tanulmányok az Egyesült Királyságot, Ausztriát, és Írországot tekintették a térségből származó migránsok elsődleges célországának. 2005. első negyedévében 0,1 százalék Franciaországba, 1,4 százalék Hollandiába, Ausztriába és Írországba 2-2 százalék vándorolt. Az Európai Bizottság véleménye alapján nincs döntő bizonyíték a migráció nagysága és az országok átmeneti korlátozásai között. Megállapítható tovább, hogy a harmadik országokkal ellentétben a kelet- és közép-európai térségből elsősorban rövid időtartamra vándorolnak, és jelentős a szezonális munkák elvállalása is. Ha tehát a térséget kell tehát besorolnunk a már felvázolt csoportokba, akkor a rövid távú migráció a döntő, és elsősorban gazdasági migránsoknak nevezhetjük az elvándorló népességet.

Ahogy már említetten a bővítés során felvett országok közül várható módon Lengyelországból vándoroltak legtöbben, ami nem meglepő, hiszen ez az ország a térség legnagyobb állama. Az OECD országok közül is Lengyelország áll az első helyen, 2005-ben, a csatlakozást követő évben kb. 324.000-en hagyták el az országot. Jelentős továbbá az észtek Finnországba történő vándorlása, valamint a románok Spanyolország irányú migrációja, valamint a bolgárok vándorlása. A Világbank 2006-os dokumentumai alapján Litvánia mutatta a csatlakozást követően a legnagyobb hajlandóságot a külföldi munkavállalásra (3,3%-a a népességnek). Litvániát Lettország követte 2,4%-kal, de élen

járnak még a lengyelek és a szlovákok 2,4%-kal. Ne felejtsük el Lengyelország magas népességszámát, hisz összességében s lengyel munkavállalók mutatták a legnagyobb migrációs potenciált.¹²

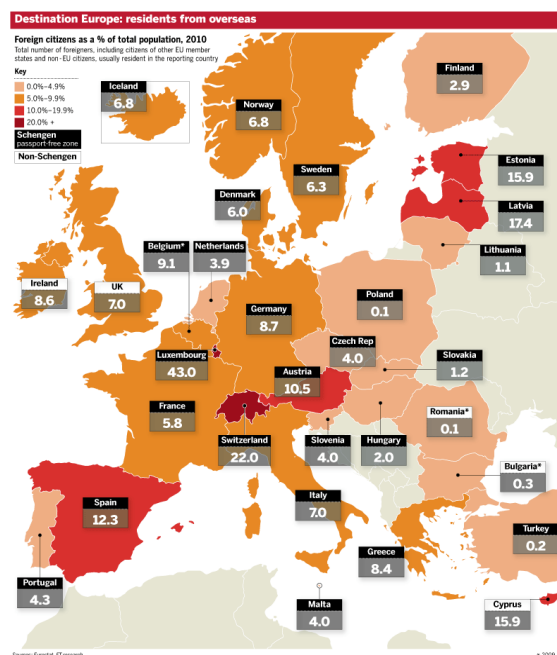
5. ábra: 2005-ben a legtöbb migránsot kibocsátó ország az OECD tagállamok közül (1000 fő)

Forrás: Eurostat

A migrációs potenciál mértéke alapján az Európai Unióban az EU15 országai közül Luxemburgban (43%), Spanyolországban (12,3%), Ausztriában (10,5%), Németországban (8,7%) Görögországban (8,4%) a legjelentősebb a külföldi lakosok száma. A keleti bővítéssel során felvett tagállamok közül Lettország (17,4%), Észtország (15,9%), Ciprus (15,9%) emelkedik ki.¹³

¹² Migration in an enlarged EU: A challenging solution?
European Economy Economic Papers 363 March 2009. 9. oldal

¹³ Foreign citizens as a % of total population from overseas
Financial Times research

6. ábra: A migránsok adott ország lakosaihoz viszonyított aránya

Forrás: Financial Times

5.2. A HARRIS-TODARO, ÉS A BARRO ÉS SALA-I-MARTIN MODELL

A migrációs potenciált vizsgálatára két modellt szeretnék bemutatni: Harris-Todaro, valamint a Barro és Sala-i Martin modellt. Ezeket a modelleket kell alapul vennünk a térségben, hiszen ahogy azt már említettem gazdasági migrációról beszélünk, és ezek modellek makrogazdasági adatok alapján következtetnek a migrációs hajlandóságra.

A hagyományos Harris-Todaro modellben a bérek és a munkanélküliségi ráta meghatározza meg a várható jövedelmet. Továbbá az egyének különbözősége hatással van a migrációs viselkedésre, ilyenek a kockázati tényezők, vagy a bizonytalanság. A legtöbb adat a kelet-és közép-európai országokból és az EU fogadó országaiból, azt mutatják, hogy nagy a különbség a bevételek tekintetében Európa két pólusa között. Ez természetesen megmutatkozik az egy főre jutó GDP-ben is. Habár az Eurostat becslései szerint a vásárló erő paritáson mért egy főre jutó GDP az Európai Unió 10 új tagállamát tekintve a 21. század elejére kb. 40 százaléka az Európai Unió régi tagállamainak, ez a szám csak 18 százalékra rúg. (Alvarez-Plata et al. 2001, p. 6-11.) A jövedelmekben

megmutatkozó különbség a közép-és kelet-európai térségben az átlagosnál jóval nagyobb, mint a korábbi csatlakozások esetében. Görögország csatlakozásakor (1981) a vásárló erő paritáson mért GDP szint 65%-a, Portugália és Spanyolország (1986) csatlakozásakor 66%-a volt az EU15 átlagának. Habár a különbségek valamelyest enyhültek, mégis nagy különbség mutatkozik az országok között.

A munkanélküliség esetében a helyzet valamelyest eltér a korábban vizsgált tényektől. A munkanélküliségi ráta nem volt az Európai Unió átlag felett, viszont az potenciális fogadó országok szintjét meghaladta.

5.2.1. A Barro és Sala-i-Martin modell

Az alábbiakban a migrációs potenciál mérésének hiányosságait és a becslések pontatlanságát mutatom be. A kelet-és közép-európai térségből áramló migránsok potenciális befogadó országa jelen esetben Nagy-Britannia lesz. Mint ahogy már a korábbi fejezetekből kiderült, Nagy-Britannia volt az egyike azon három nyugat-európai országnak, amely elsőként nyitotta meg kapuit a Kelet-és Közép-Európából érkező migránsok előtt. Az elemzés alapja Barro és Sala-i-Martin modellje, amely szerint a vásárlóerő-paritáson mért egy főre eső GDP-ben megmutatkozó 10%-os különbség éves szinten a lakosság 0,05 – 0,15 százalékos elvándorlását eredményezi. (Barro-Sala-i-Martin p. 490-497) Az általánosan elfogadott elmélet szerint a munkavállalási célú migrációt elsősorban jövedelemkülönbségek motiválják. Ez alapján az egy főre eső GDP közti különbségből, valamint az elvándorlásból vezetem le a tényleges, és az előre jelzett migrációs hajlandóságot. Természetesen a migráció jellegéből fakadóan az elemzés nem lehet pontos, hisz csupán a regisztrált munkavállalók szerepelnek a statisztikai adatbázisban.

Módszer: Adott évben elvándorló migránsok száma (fő). A lakosságszámot az öt év átlagából számoltam ki internetes adatbázisok segítségével. A változásokat figyelembe véve megkaptuk, hogy a lakossághoz viszonyítva, milyen arányban vándoroltak el adott országból.

1.táblázat: Migráció a Visegrádi országokból Nagy-Britanniába (2004-2008)

Migráció a Visegrádi országokból Nagy-Britanniába (2004-2008)							
	2004	2005	2006	2007	2008	Összlakosság százalékában	Összesített bevándorlás 2004 óta
Magyarország	3620	6355	7060	8875	7730	0,33	33640
Lengyelország	71025	127325	162490	150255	83400	1,55	594495
Csehország	8255	10575	8345	7510	5110	0,38	39795
Szlovákia	13020	22035	21750	22450	14925	1,74	94180

Forrás: Eurostat

Ha a vándorlási adatokat megvizsgáljuk, és összevetjük azzal az általánosan elfogadott elmélettel, mely szerint a munkavállalási célú migrációt elsősorban jövedelemkülönbségek motiválják, érdekes megfigyeléseket tehetünk. (Honvári, 2008) Ehhez szükségeltetik az egy főre jutó GDP közti különbségek vizsgálata is. Ehhez az Eurostat honlapját használtam a pontos adatok elérése érdekében.

2.táblázat: Egy főre eső GDP vásárló erő paritáson számítva (PPP)

Egy főre eső GDP vásárló erő paritáson számítva GDP (PPP)					
Ország	2004	2005	2006	2007	2008
Magyarország	63	63	63	62	64
Lengyelország	51	51	52	54	56
Csehország	78	79	80	83	81
Szlovákia	57	60	63	68	73
Nagy-Britannia	124	122	120	116	112

Forrás: Eurostat

A táblázat adataiból láthatjuk, hogy az egyes kelet-és közép-európai tagállamok egy főre eső GDP alapján is eltérnek egymástól, de a leglényegesebb különbséget a Nagy-Britanniával való összehasonlítás során tapasztalunk.

Megállapíthatjuk, hogy szoros összefüggés van az egy főre jutó GDP-ben megmutatkozó különbségek és a migrációs hajlandóság között. Mivel, ahogy azt már korábban is említettem, a vásárlóerő-paritáson mért egy főre eső GDP-ben megmutatkozó 10%-os különbség éves szinten a lakosság 0,05 – 0,15 százalékos elvándorlását eredményezi, ezt a tényt felhasználva ki tudjuk számítani egy becsült migrációs potenciált. Ehhez meg kell állapítanunk a migrációs hajlandóságra egy alsó és egy felső határt. Ezen értékek segítségével bizonyíthatjuk, hogy a becslések mennyire tesznek eleget a ténylegesen mért adatoknak.

Magyarország esetében az alsó határ a következőképpen számolható ki:

$$\left\{ \frac{(124-51)/10 + (122-63)/10 + (120-63)/10 + (116-62)/10 + (112-64)/10}{5} \right\} \times 0,05 = \mathbf{0,28}$$

Magyarország esetében a felső határ a következőképpen számolható ki:

$$\left\{ \frac{(124-51)/10 + (122-63)/10 + (120-63)/10 + (116-62)/10 + (112-64)/10}{5} \right\} \times 0,15 = \mathbf{0,84}$$

Ha összehasonlítjuk a modell alkalmazásával nyert adatokat a tényleges elvándorlással, akkor azt látjuk, hogy a modell nem ad biztos támpontot a migrációs potenciál meghatározására, a példából láthatjuk, hogy két esetben jelentősen alulbecsült, a másik két esetben az alsó, illetve a felső határhoz közelítenek.

3. táblázat: A Visegrádi országok migrációs becslése összevetve a tényleges hajlandósággal

Ország	GDP 2004	GDP 2005	GDP 2006	GDP 2007	GDP 2008	Alsó határ	Felső határ	Ténylegesen mért vándorlási adat	A becslés vizsgálata teljesítésének
Magyarország	63	63	63	62	64	0,28	0,84	0,33	Megfelelő, alsó határhoz közel
Lengyelország	51	51	52	54	56	0,33	0,99	1,55	Alulbecsült
Csehország	78	79	80	83	81	0,19	0,57	0,38	Megfelelő
Szlovákia	57	60	63	68	73	0,25	0,76	1,74	Alulbecsült
Nagy-Britannia	124	122	120	116	112	-	-	-	

Forrás: Eurostat, Honvári János: Migráció=invázió? 20. századi magyar gazdaság és társadalom Győr, 2008.

A modell segítségével megállapíthatjuk továbbá, hogy Csehország esetében kiemelkedik az egy főre jutó GDP mértéke a többi vizsgált országhoz viszonyítva, így alacsonyabb migrációs hajlandóság jellemző az országra. Természetesen ebből nem vonhatunk le messzemenő következtetéseket, de e megállítással a modell mindenképp igazolta magát. Nem szabad meglepednünk továbbá arról sem, hogy ugyan az európai migráció gazdasági természetű, de az egyéni érdekek mindig meghatározóak.

Zárásképp felvetném a nyugat-balkáni országok csatlakozása esetét. A térség országaira még alacsonyabb egy főre jutó GDP jellemző, így a jövedelmi különbségek még nagyobbak lesznek, ezért a térségből várhatóan még többen vándorolnak.

Törökország csatlakozása esetén ráadásul reális „veszély” fenyegetheti Nyugat-Európát az esetleges migrációs invázió miatt...

5.3. Migrációs potenciál kritikája

A migrációs potenciál meghatározása nagyon nehéz feladat, és alapjában véve 3 probléma merül fel a mennyiségi mutatók meghatározására: (Brücker- Damelang-Wolf, 2007, p. 9.)

- 1) A kínálati oldalról vizsgálják a migrációs potenciált, a keresleti oldalt figyelmen kívül hagyja: a piac „elnyeli” a további személyeket.
- 2) Nehéz meghatározni egy általános hajlandóságot, mert a migrációnak eltérő üteme és céljai vannak.
- 3) A keleti migráció átmeneti jelenségnek tekinthető. A migránsok nagy része rövid időn belül visszatér eredeti hazájába.

6. KÖVETKEZTETÉSEK, ÉS A MIGRÁCIÓS POTENCIÁL NÖVELÉSÉRE TETT JAVASLATOK

A keleti bővítéssel a migránsok eltérő jellemzőkkel bírtak, mint a bővítést megelőző években. A bővítés előtt elsősorban a középkorú, szakképzettséggel rendelkező, korábbi munkatapasztalatokkal rendelkező népesség hagyta el a térséget. A 2004/2007-es bővítés megváltoztatta a helyzetet. Elsősorban a fiatal népesség vándorol el az országból, és azt hogy már korábban is említettem, kiemelkedő a rövid távú migráció a térségben. (Kahanec, Kureková 2011, p. 6-8.) A neoklasszikus elmélet megállapítása, mely szerint a migráció hosszú távon a bérek kiegyenlítődésével jár, nem jellemző, mégis a migráció összességében inkább pozitív hatásokkal jár, ezért cél a migrációs potenciál növelése a térségben. Emellett azonban nem szabad megfeledkeznünk a nagyfokú humántőke veszteségről sem, ami bekövetkezhet abban az esetben, ha a képzett munkaerő áramlik el az országból, gondoljunk csak a manapság egyre nagyobb mértékű orvos migrációra. (Eke- Girasek- Szócska, p. 795-827.) Nem lehet tehát globálisan egyértelmű választ találni arra a kérdésre, hogy vajon a migrációs potenciál növekedéséből profitálnak, vagy veszteséget szenvednek el adott országok. Rengeteg tényezőtől függ ugyanis a növekedés pozitív, illetve negatív haszna: mennyiben öregedett el egy adott társadalom lakossága, a munkanélküliség milyen mértékben van jelen, illetve milyen kormegoszlású bevándorlók árasztják el az adott országot, továbbá milyen a társadalom fogadóképessége.

Az alábbiakban a migrációs potenciál növelésére teszek javaslatokat az Európai Unió jelenlegi politikája alapján.

Hogyan növeljük a migrációs potenciált?

Az Európai Unió 2020-as stratégiája különböző célokat állított fel a fenntartható növekedés elérése érdekében. A minőségi képzés és gyakorlat, valamint a nagyobb mobilitás kulcsfontosságúak a stratégia megvalósításában. A kelet-és közép-európai térség migrációs tapasztalatai - mi szerint elsősorban a fiatalokra jellemző az elvándorlás- és a stratégia megvalósítása érdekében tehát ösztönözni kell azokat a programokat, amelyek támogatják a fiatalok mobilitásának növelését.¹⁴ Mivel a „mobilis” emberek többsége a 25-34-es korosztályba tartozik, és ebben az életkorban általában nagyobb

¹⁴ Youth on the Move EUROPEAN COMMISSION Brussels, 15.9.2010 3-22. oldal
http://ec.europa.eu/education/yom/com_en.pdf
[Utolsó letöltés: 2012. április 6.]

nyelvtudással rendelkeznek az emberek, és kevésbé vannak családi kötelezettségeik, hosszú távon ez a leghatékonyabb módja a migrációs potenciál növelésének. Különböző már létező program támogatja a fiatalok mobilitását: Erasmus, Leonardo da Vinci, Comenius, Grundtvig. A Youth in Action, Erasmus Mundus, Tempus and Marie Curie Actions különböző célcsoportokhoz igazodnak.

A „Youth on the Move” c. program keretében az Európai Unió négy kiemelt stratégia megvalósítását tartja fontosnak a fiatalok körében:

- 1) A piac igényeinek megfelelően fejleszteni a kompetenciákat és készségeket. Minőségi képzésre van szükség, és kiemelkedően fontos az élethosszig tartó tanulás. (lifelong learnings)
- 2) Európában növelni kell a felsőoktatásban résztvevők számát, abból a célból, hogy megszilárduljon a tudás alapú gazdaság, és növekedjen az innováció.
- 3) Az EU támogatja a fiatalok tanulási mobilitását, valamint a külföldi gyakorlati programon való részvételt.
- 4) Javítani kell a fiatalok foglalkoztatási arányán.

A tanulási mobilitás megerősödése következtében a jövőben várhatóan emelkedne a migrációs potenciál is, hiszen a korábbi pozitív tapasztalat és élmény megerősíti a migrációs döntéseket. A tanulási mobilitással megerősíthető a jövőbeni foglalkoztató készség, új szakmai kompetenciák sajátíthatóak el, valamint fejleszthetőek a nyelvi és interkulturális készségek. A tanulási mobilitás növelésére hozták létre 2009-ben a „Green paper on Learning Mobility” c. programot. Az Európai Szociális Alap 2007-2013-as költségvetési periódusban 75 milliárd €-val támogatja a fiatalok jobb lehetőségeinek elérését.¹⁵

¹⁵ Youth on the Move EUROPEAN COMMISSION Brussels, 15.9.2010 3-22.oldal
http://ec.europa.eu/education/yom/com_en.pdf
[Utolsó letöltés: 2012. április 6.]

Paradox módon a magyar kormány 2011. októberében elfogadta azt az új felsőoktatási törvényt, amely az államilag finanszírozott tanulóknak ír elő kötelező magyarországi munkavégzést. A vitatott jogszabály kimondja, hogy az új felsőoktatási finanszírozási rendszerben, aki államilag finanszírozott képzésben szerzi a diplomáját, annak a diplomázást követő 20 éves időszakban bármikor legalább kétszer annyi időt kell eltöltenie Magyarországon, mint amennyi ideig a tanulmányait végezte.¹⁶ Ha nem így tesz, akkor a végzett hallgatónak vissza kell fizetnie az állam részére a teljes egyetemi képzésének költségeit. Az elfogadott törvény és kormányrendelet szerint mindezt a tanulmányok megkezdése előtt szerződésben kell vállalniuk az államilag finanszírozott, tehát tandíjmentesen tanuló hallgatóknak. Az Európai Bizottság véleménye szerint a törvény sérti a személyek szabad áramlásának európai elvét, sőt, a Bizottság álláspontja szerint szembemehet a korai iskolaelhagyók arányának csökkentését célzó uniós célkitűzéssel is, valamint a mobilitás is csökken a korlátozás következtében.

A magyar kormány a felsőoktatási törvény bevezetésével minden bizonnyal a nagyfokú humántőke veszteséget, és egy bevételi forrástól való kiesést szeretett volna elkerülni. Ez a lépés azonban mégsem lesz egy járható út, hiszen az Európai Unió politikája alapján növelni kell a mobilitást. A megoldás az lenne, ha fokozódna a rövid távú migráció, és az elvándoroltak érdekelték legyenek a hazautazásban, ami csakis a gazdaság fellendítése révén érhető el...

¹⁶ http://kitekinto.hu/europa/2012/02/08/a_felsoktatasi_torveny_is_sertheti_az_eu-jogot/
[Utolsó letöltés: 2012. április 6.]

7. ÖSSZEGZÉS

A szabad mozgás, a mobilitás lehetőségeinek kibővülése, Európai Unió egyik legnagyobb eredménye. Mégis talán az európai uniós politikában ez az egyik leginkább vitatott a téma, hisz mindig aktuális, ugyanakkor folyamatos változás jellemzi. Mivel minden tagállam - ugyan nem ugyanolyan mértékben - de érintett benne, ezért foglalkoznunk kell a migráció vizsgálatával. Az Európai Unió bővítései során mindig aktuális téma volt a migrációra gyakorolt hatásának vizsgálata. Mivel azonban Európai Unió kibővítésére fokozatosan és időben elnyújtva került sor, így a migráció kezelhető volt az integrációs térségben belül.

A csatlakozások közül a legérdekesebb és legfontosabb a legutóbbi két bővítés során felvett országok esete volt, hisz három éven belül tizenkét új tagállammal bővült az integrációs szervezet. A vasfüggöny leomlása és a határok megnyílása a migráció újabb megvalósulási formáinak megvalósulását tette lehetővé. A legális vándorlás csatornáit kibővültek, ami egyes közép-és kelet-európai országból számottevő migrációt, és korábban nem tapasztalt bevándorlási hullámot váltott ki.

A csatlakozásokat megelőzően számos kutatás foglalkozott a várható migrációs potenciállal. A térség országai, Lengyelország kivételével ugyan nem rendelkeznek jelentős migrációs potenciállal, mégis a bővítést megelőző kutatások aggodalomra adtak okot. Ez a félelem azonban megalapozatlan volt, hiszen, a térség országaira összességében nagyon alacsony vándorlási hajlandóság jellemző. A várt értékek tehát sok esetben elmaradtak a valós migrációs hajlandóságtól. Fontos megállapítani, hogy nem kell meglepődnünk azon a tényen, hogy a migrációs potenciál alacsony a térségben. Egyrészt Nyugat-Európával, és az Amerikai Egyesült Államokkal összehasonlítva a térséget túlnyomó részt alacsony migrációs hajlandósággal bíró országok jellemzik, és alapvetően alacsony a hajlandóság az integrációs szervezeten belül is.

Kutatásom célja tehát az volt, hogy elemezzem a migrációs potenciált, és vizsgáljam a térség mobilitásának hiányát. Megállapíthatjuk, hogy ma elsősorban a fiatal, képzett korosztály érintett Európa keletről nyugatra történő migrációjában. Ha arra a kérdésre keressük a választ, hogy mi a mobilitás hiányának az oka, akkor elsősorban a nyelvi, kulturális és a távolságból fakadó különbségekre kell gondolnunk. Fontos szerepet játszik ezen kívül a család, a baráti és egyéb kapcsolatok, amelyek nagyban hozzájárulnak a migrációs szándék alacsony szintjéhez. A migrációs potenciál elemzésére, és becslésére számos tanulmány készült, de a bevándorlási és elvándorlási adatokkal kapcsolatban

mindig óvatosan kell bánnunk, hiszen a felmérések sohasem lehetnek teljesen pontosak. Kritikusnak kell lennünk, hiszen annak ellenére, hogy gazdasági (jövedelemkülönbség) okokra vezethető vissza a vándorlás, a hajlandóságot elsősorban az egyéni érdekek és igények határozzák meg. Az általam vizsgált migrációs modellel (Barro és Sala-i-Martin) kapcsolatban is kritikusnak kell lenni, hiszen csak hozzávetőleges értékre következtethetünk belőle.

A migrációs hajlandóság növelése szempontjából is elsősorban a fiatal korosztályra kell helyezni a hangsúlyt, hiszen ez a korcsoport a leginkább érintett. Ezt különböző mobilitási programokkal lehet a legsikeresebben elérni, hiszen egy korábbi saját pozitív tapasztalat megalapozhatja a későbbi migrációs szándékot. A tanulási mobilitás megerősödése következtében a jövőben várhatóan összességében is emelkedne a migrációs potenciál. A tanulási mobilitással megerősíthető a jövőbeni foglalkoztató készség, új szakmai kompetenciák sajátíthatóak el, valamint fejleszthetőek a nyelvi és interkulturális készségek, amik mind erősítenék az összetartozást, az integrációt és a gazdasági növekedést az Európai Unióban.

IRODALOMJEGYÉK

Hivatkozások könyvekből:

- Cseresnyés Ferenc: Migráció az ezredfordulón Dialóg Campus Kiadó Budapest-Pécs 2005.
- Horváth Zoltán: Kézikönyv az Európai Unióról, Magyar Országgyűlés, Budapest 2007.
- Lengyel Imre, Rechnitzer János: Regionális gazdaságtan Dialóg Campus Kiadó, 2004.
- Dr. Lukács Éva – Dr. Király Miklós: Migráció és Európai Unió Szociális és Családügyi Minisztérium Budapest, 2001.
- Jakubovich Nóra: Migráció az Európai Unióban és Magyarországon Belügyi Szemle, 2000.
- Kengyel Ákos: Az Európai Unió közös politikái Akadémiai Kiadó, Budapest 2010.
- Kiss Éva: Az Európai Unió a XXI. század elején. Akadémia Kiadó, Budapest 2005.
- Lonsoncz Miklós: Európai Unió kihívások és magyar válaszok Osiris Kiadó Budapest 2004.
- Dr. Kondorosi Ferenc: Válság és veszélyek nemzetközi kapcsolatokban. Urbanis Kiadó, 2009.
- Dr. Szűcs Lászlóné dr. Siska Katalin: Nemzetközi menekültjog, migráció és menedékjog a magyar és az uniós jogban (kézirat), Debrecen, 2008.

Internetes hivatkozások (magyar):

- Lehetőség és kihívás: Migráció az Európai Unióban Luxembourg: Az Európai Unió Kiadóhivatala, 2010.
- Mohay Ágoston: A nemzetközi népességmozgás jogi szabályozásának lehetőségei – A legális migráció Európai Unió szabályozásának példája
- Póczik Szilveszter – Nemzetközi migráció, kisebbségek, társadalmi kockázatok és megoldások Polgári Szemle, 2010. február- 6. évfolyam, 1. szám
- Sik Endre: A migrációs potenciál kutatásának alapfogalmai
http://menedek.hosting1.deja.hu/files/docs/menni-maradni/02_S_k%20Endre_A%20migraci_s%20potenci_l%20kutas_nak%20alapfogalmai.pdf

Internetes hivatkozások (idegen nyelvű):

- Alexandros Tassinopoulos, Heinz Werner: Mobility and migration of labour in the European Union
- Frigyes Ferdinand Heinz, Melanie Ward-Warmedinger: Cross border labour mobility within an enlarged EU Occasional Paper Series No. 52. October 2006
- Hárs Ágnes: Dimensions and Effects of Labour Migration to EU Countries: The case of Hungary
- Karl Brenke: Labor Mobility in Central and Eastern Europe: The Migration of Workers to Germany Has Been Limited in Scope
- Martin Kahanec and Klaus F. Zimmermann : Migration in an enlarged EU: A challenging solution? European Economy Economic Papers 363 March 2009.
- Martin Kahanec, Lucia Kureková: European Union Expansion and Migration IZA Policy Paper No. 36 December 2011. 6-8. oldal

- Patricia Alvarez-Plata, Herbert Brücker (Coordinator), Boriss Siliverstovs
Potential Migration from Central and Eastern Europe into the EU-15 – An Update
2001.
- Rainer Münz: East-West migration after the European Union Enlargement
- Thomas Straubhaar: OST-WESTMIGRATIONSPOTENTIAL: WIE GROSS IST
ES?
Hamburgisches Welt-Wirtschafts-Archiv (HWWA)
Hamburg Institute of International Economics, 2001.
- Youth on the Move EUROPEAN COMMISSION Brussels, 15.9.2010

Könyvek idegen nyelven:

- Robert J. Barro, Xavier Sala-i-Martin: Economic growth Cambridge,
Massachusetts, London England

Folyóiratok (magyar):

- Dr. Eke Edit, Girasek Edmond, Dr. Szócska Miklós: A migráció a magyar
orvosok körében
Statisztikai Szemle, 87. évfolyam 7—8. szám
- Frank Tibor: Ellis Island követői. Valóság, 1992/9
- Honvári János: Migráció=invázió? Az EU keleti bővítésének első tapasztalatai
20. századi magyar gazdaság és társadalom Győr, 2008.
- Hárs Ágnes – Simonovits Bori – Sik Endre: Munkaerőpiac és migráció:
fenyegetés vagy lehetőség? Társadalmi riport 2004. Budapest: TÁRKI
- L. Rédei Mária: Hazautalások Kelet-, és Közép-Európába Statisztikai Szemle, 85.
évfolyam 7. szám
- Statisztikai Tükör V. évfolyam 27. szám

- Traser Julianna Sára: Bevándorláspolitikai és az EU Társadalomtudományi Szemle, X. évfolyam 2008/3
- Vida Krisztina: A válság Közép-és Kelet-Európában Köz-gazdaság 2011/3

Folyóiratok (idegen nyelven):

- Financial Times 2010. szeptember 29-i szám